

CARTEA DE TEATRU

JULES LEMAÎTRE :

„Impresii din teatru“

Recitind aceste savuroase „impresii“ de acum aproape un veac, nu poți să nu fii surprins de actualitatea celor mai multe dintre atitudinile critice ale cronicarului. Într-adevăr, Jules Lemaître (1853—1914) și-a publicat cronicile dramatice, după ce a renunțat la cariera universitară (1885), mai întâi în „Journal des débats“ (unde îl înlocuiește pe J. J. Weiss), apoi în „Revue des deux mondes“. În total, până în 1920, 11 volume de „Impressions de théâtre“, care se dovedesc, iată, mai durabile decât tentativele literare propriu-zise (dramaturgie, poezie, proză).

Antologia de față (tradusă cu exactitate de Ion Herdan și prefațată de Radu Toma) ne oferă o adevărată „arheologie“ a spiritului impresionist aplicat la critica teatrală. Cebra formulă a lui Lemaître : „La critique n'est que l'art de jouir des livres“ e cum nu se poate mai pregnant ilustrată în aceste pagini. (El privește, cel mai adesea, din perspectiva textului, și mai puțin a spectacolului.) De la tragediile antice la clasicismul francez, de la autori celebri la alții, efemeri, dar specifici aceluia suav „fin de siècle“, în care a scris Lemaître, de la farse la melodrame, vodeviluri, reviste, baletе și chiar... bîlciuri — iată un teritoriu îndeajuns de amplu, o adevărată panoramă a vieții teatrale.

Lemaître, s-a spus, își creează obiectul, ca toți impresionistii, iar primul instrument i-l oferă *lectura infidelă* : „tragediile clasice nu ne mai pot trezi interesul decât dacă descoperim în ele anumite lucruri pe care, poate, nu le cuprind“ (p. 34). Cronicarul nu face decât să sesizeze mutațiile în mentalitatea epocilor. De pildă, Alceste, mizantropul lui Molière, ajunge în fața cronicarului de acum un veac replămădit din aluatul recepțiilor anterioare : „el nu mai este un mizantrop, ci un pesimist“. Hamlet nu mai seamănă, din aceeași cauză, „a nimic“, e parcă o formă care-și așteaptă, cu fiecare nouă generație, conținutul. Desigur, nu poate fi absolutizată această „infidelitate“. Analizele, uneori foarte percutante, ale lui Lemaître restabilesc adevăratele coordonate ale personajului, mai ales atunci cînd acesta pare lipsit de unitate. Ele sînt, deci, „restauratoare“. Mă gîndesc, de pildă, la observarea „curiozității ironice“, care dă coeziune și profunzime lui Don Juan din piesa lui Molière.

„Schimbători, contemplăm o lume în continuă schimbare“ — sună definiția dată relativismului de J. Lemaître ; pare firesc, deci, să modelăm teatrul clasic după gustu-

rire noastre actuale. Fiecare generație are dreptul să instituie o nouă ierarhie a valorilor. Mai mult, Lemaître îi concede o totală libertate față de text. Shakespeare poate fi „revăzut“, „adaptat“, „îmbunătățit“ — scrie Lemaître la 1887 — „adică să i se taie tot ceea ce ne scandalizează, păstrînd cu pietate toate elementele admirabile (anume, fondul și scenele esențiale) și potrivind ceea ce rămîne gustului nostru, precum și cerințelor și deprinderilor noastre de logică, claritate, măsură și decență“ (pp. 179—180). Hotărît lucru, Jules Lemaître era foarte francez, în procustianismul său ! Asemenea opinie a făcut ravagii în secolul nostru și va mai face, probabil, pentru că pornește de la o observație justă : clasicitatea unui text e dată tocmai de incidența sa la mai multe epoci. Dar important rămîne unghiul de incidență. Un *Hamlet* al secolului XX — „politizat“, desigur — sau recentul *Hamlet* al lui Ciulei (la Arena Stage din New York), situat în secolul XIX, într-o monarhie bismarckiană ? Cine poate da sentințe definitive ?

Să nu ne grăbim, însă, atribuind veacului nostru în exclusivitate ideii precum cele expuse de Lemaître. Dacă stăm să ne gîndim bine, „actualizarea“, „adaptarea“ etc. nu aparțin nici secolului trecut. Molière, de pildă, îl „adapta“ și el pe Terențiu, așa cum cutare teatru de provincie „localiza“, în felul său, vreo comedie celebră. Astăzi, dimpotrivă, e mai accentuat „respectul față de text“, iar „adaptarea“ și-o asumă, în cele mai multe cazuri, viziunea regizorală.

N-aș putea spune că nu m-a frapat „ușurătatea“ dezarmantă a cronicarului. Cu impresionismul critic — Lemaître ne-o dovedește din plin — se întîmplă un lucru paradoxal : este cel mai aproape de inima obiectului, fără a se pierde în metodologicele inutile, și adeseori atît de departe, prin superficialitatea cu care abordează obiectul.. Desigur, Lemaître e un caz-limită. Pentru el, critica e o „juisare“, și nu-i putem cere altă opțiune. Impressionismul său — spun enciclopediile — e „o formă sceptică și ușor senzuală a diletantismului“. El caută — și găsește ! — peste tot „voluptatea“, „farmecul“, încît să nu ne mire că anume personajе ibseniene sînt pentru el „adorabile întruchipări ale resemnării“. Nu se poate spune că Lemaître n-ar avea sentimentul tragicului. Ii lipsea, însă, seriozitatea abordării lui. „Niciodată nu veți plînge văzînd o tragedie — declară, în finalul cronicii la *Fedra* — ba chiar sînt sigur că nici nu v-ar veni să plîngeți. Mîntea, însă, vă va fi solicitată, desfătîndu-se în fel și chip“ (p. 63).

Lemaître convertește tragicul în subiect de „desfătare“ a intelectului și, pentru a fi în spiritul autorului, în „subiect de conversație“ — căci aceasta este *impresia*, la Lemaître : produsul unui intelect care își întreține publicul cu spectacolul suveran al ideilor.

Doru Mielcescu